

Rooted Impact

Deelprestatie 2.3

Onderzoek naar Compensatieprogramma's

Medegefinancierd door
de Europese Unie

Project: Rooted Impact

Workpackage: 2

Taak: Taak 2.3 - Onderzoek naar Compensatieprogramma's

Auteur(s): Jacobine Pistol, *JBPistol Sustainability* (penvoerder), Jesse Pistol, *ETT 63* (projectpartner)

Datum: 28/1/2026

Versie: Definitief

Context van dit rapport

Rooted Impact is een onderzoeks- en ontwikkelproject dat zich richt op het verbinden van ecosysteemdiensten uit landbouw en agroforestry aan de toenemende vraag van bedrijven naar transparante, geloofwaardige en rapportagegeschikte duurzaamheidsoplossingen. Het project verkent hoe duurzame landgebruikssystemen kunnen bijdragen aan klimaat-, natuur- en sociale doelstellingen, binnen de kaders van Europese regelgeving en rapportagestandaarden.

Het project is opgezet in drie opeenvolgende fasen. In de eerste fase wordt een inhoudelijke en beleidsmatige basis gelegd door het in kaart brengen van relevante kaders, doelgroepen, standaarden en marktontwikkelingen. In de tweede fase worden deze inzichten samengebracht en vertaald naar conceptuele modellen en ontwerpkeuzes. De derde fase richt zich op de verdere uitwerking, toetsing en finalisatie van het projectresultaat.

Gedurende alle fasen worden verschillende deliverables opgeleverd, waaronder rapportages die afzonderlijke thema's of stappen in het ontwikkelproces documenteren. Dit rapport maakt onderdeel uit van **fase 1 en betreft taak 2.3: Onderzoek naar compensatieprogramma's**. Het doel van dit rapport is het analyseren van het huidige speelveld rondom compensatie- en bijdrageprogramma's en de voorwaarden waaronder ecosysteemdiensten uit landbouw en agroforestry kunnen aansluiten bij de vraag vanuit bedrijven en geldende beleids- en rapportagekaders.

Rooted Impact wordt medegefinancierd door de Europese Unie in het kader van het European Innovation Partnership (EIP), in samenwerking met Provincie Utrecht.

Inhoudsopgave

Context van dit rapport	1
1. SAMENVATTING.....	3
2. ACHTERGROND EN DOELSTELLINGEN.....	3
3. METHODOLOGIE	4
4. BEVINDINGEN / RESULTATEN	5
4.1 Doelgroepanalyse	5
4.1.1 Boeren	5
4.1.2 Bedrijven	6
4.1.3 Conclusie doelgroepenanalyse	7
4.2 Ontwikkeling van CSRD en aanverwante rapportagekaders in Europees perspectief .	8
4.2.1 Tijdlijn tot en met februari 2026.....	9
4.2.2 Andere relevante rapportage eisen van de Green Deal	11
4.3 Voorwaarden voor geloofwaardige en rapportagegeschikte compensatieprogramma's	15
4.4 Gemeenschapsbetrokkenheid en sociale impact in compensatieprogramma's	22
1. Welke sociale vereisten komen het meest voor in compensatieprogramma's	22
2. In hoeverre "community" al onderdeel is van bestaande programma's en hoe dit wordt	
bijgehouden	24
3. Koppeling aan ESRS, OECD, ILO en UNGP	25
4. Eisen om sociale impact te claimen.....	25
4.5 Uitkomsten van dubbele materialiteitsanalyses bij beursgenoteerde bedrijven	26
5. ANALYSE	28
Toelichtende noten	29
Bronnen en referenties	30
Bronnen gebruikt in dit rapport (thematisch overzicht)	30
Beleids- en regelgeving (EU & nationaal)	30
Rapporten, studies en wetenschappelijke literatuur	31
Websites en praktijkkaders (standaarden & methodologieën)	32
Sector- en marktinput (sessies, gesprekken en webinars)	33
Media en sectorobservaties.....	33
Genummerde referenties (endnoten)	34
Bijlagen	36

1. SAMENVATTING

Het doel van deze taak is om de markt, beleidscontext en behoeften rondom duurzaamheidsrapportage en (klimaat)compensatieprogramma's te analyseren, met specifieke aandacht voor de rol van landbouw- en boslandschapssystemen in het leveren van betrouwbare en meetbare ecosysteemdiensten.

1. De belangrijkste bevindingen zijn dat:
 - de Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) inmiddels is gestart met de eerste rapportagegolf, maar door het Omnibus/"stop-the-clock"-proces richting versimpeling en scope-reductie beweegt, waardoor het speelveld dynamisch blijft;
2. bedrijven ook buiten directe CSRD-scope substantiële rapportagedruk ervaren via ketenverplichtingen, wat de vraag naar auditbare en rapportagegeschikte oplossingen in stand houdt;
3. er een duidelijke maar uiteenlopende behoefte bestaat tussen doelgroepen, waarbij boeren vooral financiële zekerheid en praktische transitieondersteuning zoeken, terwijl bedrijven primair sturen op transparantie, verificatie en ketendata;
4. "kwaliteit" van compensatie twee niveaus kent—projectkwaliteit (o.a. additionality, permanence, leakage en MRV) én claimkwaliteit (wat en hoe bedrijven resultaten mogen claimen)—als randvoorwaarde om greenwashingrisico te beperken en rapportageproof te zijn; en
5. de markt zich verbreedt van uitsluitend CO₂ naar multi-waarde (biodiversiteit, water, bodem en gemeenschap), terwijl CO₂-methodieken op dit moment het meest volwassen zijn.

Deze bevindingen zijn relevant voor het Rooted Impact-project omdat zij de ontwerpcriteria leveren voor een regionaal toepasbaar multi-waardecompensatiemodel: een model dat de ecosysteemdiensten uit agroforestry kan vertalen naar meetbare, verifieerbare en verantwoord te rapporteren bijdragen, passend binnen (de evoluerende) CSRD/ESRS-vereisten en de praktische randvoorwaarden van zowel boeren als bedrijven.

2. ACHTERGROND EN DOELSTELLINGEN

Binnen het Rooted Impact-project wordt gewerkt aan de ontwikkeling van een praktisch toepasbare methodiek die duurzame landbouw verbindt met Europese eisen voor duurzaamheidsrapportage. De CSRD en aanverwante regelgeving introduceren nieuwe verplichtingen voor bedrijven om hun milieu- en sociale impact te meten, te rapporteren en waar nodig te verbeteren, te mitigeren of te compenseren. De impact van deze regelgeving reikt daarbij verder dan uitsluitend de direct rapportageplichtige ondernemingen en werkt door in de gehele waardeketen. Tegelijkertijd groeit de behoefte aan geloofwaardige, transparante en lokaal verankerde compensatieoplossingen die bijdragen aan biodiversiteit, bodemgezondheid, waterkwaliteit, emissiereductie en sociale meerwaarde voor zowel gemeenschap als keten.

Taak 2.3 – Onderzoek naar compensatieprogramma's – heeft tot doel inzicht te verkrijgen in deze dynamiek door:

- de doelgroepen te definiëren (boeren en bedrijven) en hun kenmerken en locaties te beschrijven;
- het huidige en toekomstige beleidslandschap van de CSRD en andere relevante duurzaamheidsregels te analyseren;
- bestaande compensatieprogramma's met betrekking tot meerjarige gewassen en vormen van agroforestry te benchmarken op schaal, transparantie en geborgde kwaliteit;
- de vraag en regelgeving rondom compensatie van emissies te identificeren, met aandacht voor CO₂, biodiversiteit, water, bodem en gemeenschap;
- inzicht te geven in de relevante standaarden, certificeringen en materialiteitsanalyses die richtinggevend zijn voor bedrijfsrapportage; en

Het eindresultaat is een samenhangend beeld van de markt, de beleidscontext en de verwachtingen van bedrijven ten aanzien van compensatie en bijdrageprogramma's. Deze inzichten vormen de inhoudelijke basis voor het vervolg van Rooted Impact: de ontwikkeling en toetsing van een regionaal toepasbaar multi-waardecompensatiemodel dat aansluit bij de CSRD-vereisten en bij de ecosystemendiensten die agroforestry in de Overberg en daarbuiten kan leveren.

3. METHODOLOGIE

Voor dit onderzoek is gekozen voor een mixed-methods aanpak, waarin voornamelijk deskresearch wordt gecombineerd met kwalitatieve veldinzichten. Er is een systematische documentanalyse uitgevoerd van (CARD/ESRS-)jaarverslagen, sustainability statements en relevante beleids- en sectordocumenten, aangevuld met continue monitoring van nieuws- en opiniebronnen uit zowel de landbouw- als de bedrijfscontext.

Daarnaast is praktijkinformatie verzameld via semi-gestructureerde gesprekken en participerende observatie tijdens sessies met boeren, bedrijven, overheden/gemeenten en banken en andere financiers. De onderzoeker combineert deze externe input met praktijkervaring vanuit het bedrijfsleven, onder meer opgedaan via interacties met klanten, accountants, consultants en financiers, om de vertaalslag te maken tussen wet- en regelgeving, ketenverwachtingen en implementatie in de dagelijkse praktijk.

De bevindingen zijn geborgd via triangulatie, door inzichten systematisch te vergelijken tussen verschillende stakeholdergroepen en te toetsen aan publiek beschikbare bronnen en formele rapportagekaders. Hierdoor ontstaat een consistent en onderbouwd beeld van zowel de formele vereisten als de praktische toepassing van regeneratieve landbouw en agroforestry binnen de context van de CSRD.

4. BEVINDINGEN / RESULTATEN

Dit hoofdstuk presenteert de bevindingen van het onderzoek naar de positionering en toepassingsmogelijkheden van ecosysteemdiensten en compensatieprogramma's binnen het huidige en toekomstige CSRD-landschap. Het hoofdstuk combineert een analyse van bestaande en opkomende rapportagestandaarden met inzichten uit relevante beleidskaders, marktontwikkelingen en investeringspraktijken op Europees en nationaal niveau. Daarbij wordt specifiek gekeken naar de rol van bedrijven en organisaties die hun resterende emissies en impact niet volledig kunnen elimineren, en naar de wijze waarop compensatieprogramma's zich verhouden tot thema's als klimaat, biodiversiteit, water, bodem en sociale betrokkenheid. Tot slot worden materiële duurzaamheidsthema's en investeringspatronen van bedrijven betrokken, met als doel inzicht te bieden in de voorwaarden, kansen en beperkingen voor verdere ontwikkeling en opschaling van robuuste, maatschappelijk ingebedde compensatieprogramma's.

4.1 Doelgroepanalyse

Dit hoofdstuk beschrijft de relevante doelgroepen binnen Rooted Impact, namelijk boeren en bedrijven, inclusief subgroepen, kenmerken, geografische focus en indicaties voor opschaling.

4.1.1 Boeren

Onderstaande bevindingen zijn gebaseerd op de hierna genoemde bronnen tenzij dit anders is aangegeven: gesprekken met boeren tijdens de Agroforestry netwerkbijeenkomsten, pilot sessies met Stichting Regeneratie en in de algemene opinie in de Nieuwe Oogst.

De boeren binnen de doelgroep van Rooted Impact staan overwegend positief tegenover agroforestry en andere vormen van natuurinclusieve of regeneratieve landbouw. Meer dan [50%](#)^[1] van de boeren geeft aan dat klimaatverandering impact heeft op hun bedrijfsvoering en investeert reeds in maatregelen zoals verbeterd bodembeheer. Tegelijkertijd ervaren zij bij de overgang naar duurzamere landbouwsystemen verschillende belemmeringen, waaronder financiële onzekerheid, de complexiteit van de transitie, bijvoorbeeld bij de keuze van boomsoorten, beheer en integratie met bestaande teelten of veehouderij, en het ontbreken van een duidelijk en stabiel verdienmodel.

Deze combinatie van motivatie en belemmeringen maakt boeren ontvankelijk voor systemen die financiële prikkels, bijdragecontracten of ketenvoordelen bieden. Daarnaast spelen overheden een cruciale rol in het faciliteren van de transitie, aangezien zij bepalend zijn voor lokaal beleid, bestemmingsplannen, vergunningverlening, provinciale stimulering en subsidies, evenals de inrichting en bescherming van landschapsfuncties.

Rooted Impact richt zich primair op partijen die zeggenschap hebben over het land en daarmee langjarige veranderingen kunnen doorvoeren. De focus ligt op locaties binnen Nederland, waar beleidsconsistentie, meetbaarheid en betrokkenheid van regionale bedrijven het grootst zijn. Tegelijkertijd is opschaling naar andere regio's niet uitgesloten, mede gezien de sterke invloed

van Europees beleid. Onderzoek van LTO laat zien dat circa [3%](#)^[2] van de Nederlandse boeren momenteel actief is met agroforestry.

Binnen de doelgroep boeren worden drie subgroepen onderscheiden:

- a) actieve boeren die hun bedrijf voeren op eigen grond.
- b) grondeigenaren die landbouwgrond bezitten maar deze niet altijd zelf exploiteren.
- c) pachtende boeren, mits zij beschikken over pachtconstructies die langjarige veranderingen van twintig jaar of langer mogelijk maken en handelen in afstemming met de grondeigenaar.

Voor Rooted Impact zijn met name boeren relevant die gedurende minimaal twintig jaar zeggenschap hebben over hun grond, bereid zijn landschappelijke ingrepen door te voeren, zoals agroforestry, en deze ingrepen structureel kunnen beheren en onderhouden. Bij voorkeur wordt samengewerkt met boeren die reeds ervaring hebben met gemengde systemen, bestaande afnemers of ketenpartners hebben en hun grondgebruik willen verbinden aan verbetering van productkwaliteit. Deze uitgangspunten vormen de basis voor de verdere ontwikkeling en opschaling van het Rooted Impact model.

4.1.2 Bedrijven

Binnen de doelgroep bedrijven is er een groeiend besef dat duurzaamheid niet uitsluitend een rapportageverplichting is, maar een randvoorwaarde voor het langetermijnbestaansrecht van ondernemingen. De [helft](#)^[3] van de Nederlandse bedrijven rapporteren al vrijwillig of willen dit gaan doen. (Semi-)overheden zijn niet verplicht om te rapporteren volgens de CSRD. Zij leggen echter wel regelmatig verantwoording af over hun voortgang ten aanzien van Europees beleid, de Sustainable Development Goals en de toepassing van instrumenten zoals de [CO₂](#)^[4] en MVO-Prestatieladders, zowel voor de eigen organisatie als binnen [aanbestedingen](#)^[5]. Sectoranalyses, waaronder de [agrofoodvisie](#)^[6] van Rabobank, laten zien dat consumentengedrag, financiering en [Europees beleid](#)^[7] bedrijven steeds sterker sturen op inzicht in zowel hun impact op de omgeving als de risico's die duurzaamheidsthema's voor hun eigen bedrijfsvoering vormen.

Voor bedrijven staat dit doorgaans centraal binnen de ESG benadering, waarbij milieu, mens en maatschappij en goede bedrijfsvoering samenkomen. Zij wordegeconfronteerd met toenemende eisen op het gebied van emissiereductie en klimaatdoelstellingen, ketentransparantie en traceerbaarheid, biodiversiteits en sociale impact, en verificatie en auditbaarheid.

Bedrijven rapporteren soms als direct CSRD-plichtige entiteit, maar vaker als onderdeel van de waardeketen van een rapportageplichtig bedrijf. In de oorspronkelijke CSRD opzet werd verwacht dat circa [50.000](#)^[8] Nederlandse bedrijven zouden rapporteren. In de praktijk zijn er volgens het [CBS](#)^[9] in oktober 2025 circa 15.850 bedrijven met vijftig of meer medewerkers, terwijl de [AFM](#)^[10] de oorspronkelijke CSRD populatie schatte op ruim 3.300 ondernemingen. Aanvullend suggereert [surveydata](#)^[3] dat ongeveer 22% van de bedrijven vrijwillig duurzaamheidsinformatie rapporteert, waaronder circa 8% via de VSME standaard*.

Gezamenlijk wijst dit op een orde van grootte van enkele duizenden bedrijven met actieve duurzaamheidsrapportage.

Voor dit onderzoek is de scope beperkt tot bedrijven met vestigingen en bij voorkeur hoofdkantoren in Nederland, omdat dit bijdraagt aan transparantie, auditbaarheid en regionale betrokkenheid. Dit uitgangspunt is tevens geschikt voor toekomstige opschaling, mits de regionale verbinding behouden blijft. De rapportages van deze bedrijven worden doorgaans extern geaudit.

Vanuit Europees perspectief worden binnen de doelgroep bedrijven drie hoofdschubgroepen onderscheiden:

- a) De eerste groep bestaat uit beursgenoteerde bedrijven die verplicht onder de CSRD vallen en vaak aanvullend rapporteren via kaders als CDP, ISSB of sectorale standaarden. Na de Omnibus gaat het in Nederland om [circa honderd](#)^[11] ondernemingen.
- b) De tweede groep betreft grote ondernemingen binnen de herziene CSRD scope, gedefinieerd als bedrijven met duizend of meer medewerkers en een omzet van 450 miljoen euro of meer. Deze categorie is door recente wetgeving kleiner geworden, maar blijft inhoudelijk relevant. Dit is de nieuwe criteria voor de CSRD als gevolg van de Omnibus, dit resulteert in ongeveer [660-1000 grote bedrijven](#)^[11].
- c) De derde groep bestaat uit niet CSRD-plichtige bedrijven die via de keten rapportageverplichtingen krijgen. Dit betreft met name middelgrote en kleinere ondernemingen die via de [VSME-standaard](#)^{[12]*} of klantvereisten duurzaamheidsinformatie aanleveren, vooral in sectoren met fysieke producten en grondgebonden impact, zoals de voedselketen.

Ondanks de vereenvoudigingen als gevolg van het Omnibus-proces blijkt dat veel bedrijven doorgaan met of starten met duurzaamheidsrapportage volgens de CSRD, VSME of andere relevante standaarden. Deze doelgroep vormt daarmee een belangrijke afnemer van de ecosysteemdiensten en bijdrageprogramma's die binnen Rooted Impact worden ontwikkeld.

4.1.3 Conclusie doelgroepenanalyse

De doelgroepenanalyse laat zien dat boeren en bedrijven beide duidelijke, maar verschillende motivaties en randvoorwaarden hebben voor deelname aan ecosysteemdienstprogramma's. Boeren zoeken in de eerste plaats financiële zekerheid en praktische ondersteuning bij de transitie naar duurzamere landbouwsystemen. Bedrijven richten zich met name op betrouwbare en rapportagegeschikte ecosystemen die bijdragen aan zowel emissiereductie als natuurverbetering.

Deze afbakening van doelgroepen vormt de inhoudelijke basis voor de verdere uitwerking van het Rooted Impact model en voor de analyse en positionering van bestaande compensatie en bijdrageprogramma's.

4.2 Ontwikkeling van CSRD en aanverwante rapportagekaders in Europees perspectief

De rapportagevereisten van de Corporate Sustainability Reporting Directive ([CSRD](#)^[7]) vloeien voort uit de Europese [Green Deal](#)^[13].

“The European Green Deal is transforming the EU into a modern, resource-efficient and competitive economy. Launched by President von der Leyen in 2019, it responds to citizens’ urgent call—especially from young people—for climate action. It sets out a plan to transform Europe’s economy, energy, transport, and industries for a more sustainable future. It aims to cut emissions by at least 50% by 2030, rising towards 55%, while legally binding the 2050 neutrality goal through the European Climate Law. It pushes forward a clean transition that protects people and planet, is economically sound and socially fair.”

De CSRD is een belangrijke Europese richtlijn die de regels voor de rapportage van sociale en milieugerelateerde informatie door bedrijven moderniseert en aanscherpt. De richtlijn is sinds januari 2023 van kracht en markeert een significante intensivering van de Europese duurzaamheidsrapportage. Meer bedrijven vallen onder de verplichting, het detailniveau van rapportages neemt toe, rapportage volgens de European Sustainability Reporting Standards (ESRS) wordt verplicht en externe assurance wordt stapsgewijs ingevoerd. De [eerste groep bedrijven](#)^[14], met name grote ondernemingen die eerder onder de Non Financial Reporting Directive (NFRD) vielen, rapporteert voor het eerst over boekjaar 2024, met publicatie in 2025.

In juli 2023 is de eerste set ESRS-standaarden formeel aangenomen via een gedelegeerde verordening. In de periode daarna verschoof de focus van de Europese Commissie en EFRAG naar [implementatieondersteuning](#)^[15]. In mei 2024 publiceerde EFRAG de eerste officiële implementation guidance, onder meer gericht op materialiteitsanalyse, waardeketenafbakening en dataveren.

Vanaf 2024 en 2025 kwam de CSRD echter ook steeds meer onder politieke en economische druk te staan, vooral vanwege zorgen over administratieve lasten en de concurrentiekracht van Europese bedrijven. Dit resulteerde in februari 2025 in voorstellen van de Europese Commissie in het zogeheten [Omnibus I-pakket](#)^[16], waarin wordt ingezet op vereenvoudiging van de CSRD, de Corporate Sustainability Due Diligence Directive en de EU Taxonomie (deze worden verderop toegelicht). Deze voorstellen beogen onder meer aanpassing van reikwijdte en timing en een beperking van rapportageverplichtingen tot grotere ondernemingen.

In april 2025 stemde het Europees Parlement in met een zogenoemde [stop-the-clock](#)^[17] vertraging, een tijdelijke bevrozing van bepaalde verplichtingen om ruimte te creëren voor onderhandelingen over structurele wijzigingen. Daarbij werd expliciet besproken dat een aanzienlijk deel van de bedrijven mogelijk buiten de scope van de CSRD zal vallen indien de drempels worden verhoogd, bijvoorbeeld richting ondernemingen met meer dan duizend

werknemers. Dit wijst erop dat de uiteindelijke vorm van de CSRD en de ESRS waarschijnlijk minder breed en meer gefaseerd zal zijn dan oorspronkelijk gepland.

Samenvattend kan worden gesteld dat de CSRD reeds is gestart voor de eerste rapportagegolf, met rapportage over boekjaar 2024 en publicatie in 2025. De ESRS-standaarden zijn formeel vastgesteld en ondersteund met implementatierichtlijnen, maar sinds 2025 bevindt het dossier zich in een fase van politieke herijking. De Europese Commissie stuurt actief op vereenvoudiging en scopereductie, terwijl de precieze verplichtingen voor latere rapportagegolven momenteel via het Omnibus proces worden heronderhandeld.

4.2.1 Tijdlijn tot en met februari 2026

CSRD / ESRS

Jaar	Datum	Gebeurtenis
2022	14 december 2022	De CSRD wordt formeel aangenomen als Richtlijn (EU) 2022/2464 en gepubliceerd.
2023	5 januari 2023	CSRD treedt in werking in de EU.
2023	31 juli 2023	De Europese Commissie neemt de eerste set ESRS aan via een delegated regulation (de “cross-cutting” en “topical” standaarden, set 1).
2023	Eind 2023	Start brede implementatiefase bij bedrijven; focus verschuift naar interpretatie, materialiteitsanalyse en dataveren.
2024	Boekjaar 2024	Eerste rapportagejaar voor Wave 1 (ex-NFRD - Non Financial Reporting Directive). Grote bedrijven die al onder de oude NFRD vielen moeten vanaf FY2024 volgens CSRD/ESRS rapporteren (publicatie in 2025).
2024	31 mei 2024	EFRAG publiceert definitieve Implementation Guidance (materiality assessment, value chain, datapoints) om implementatie te ondersteunen.
2025	2025	Eerste publicaties over FY2024. Bedrijven in Wave 1 publiceren hun eerste CSRD/ESRS-rapportage (met beperkte assurance).
2025	26 februari 2025	Europese Commissie publiceert het Omnibus I / “simplification package” met voorstellen om CSRD/CSDDD/EU Taxonomy te vereenvoudigen, inclusief scope- en timingaanpassingen.
2025	3 april 2025	Europees Parlement stemt vóór de “Stop-the-clock”-vertraging (tijdelijke bevroering van bepaalde deadlines) om tijd te creëren voor onderhandelingen over structurele wijzigingen.
2025	14 april 2025	Raad van de EU geeft “final green light” op de Stop-the-clock aanpak (juridische zekerheid en extra tijd voor bedrijven).

2026	Stand van zaken begin 2026	<p>CSRD is operationeel voor Wave 1 (FY2024 rapportages gepubliceerd in 2025). De definitieve uitkomst van de Omnibus-onderhandelingen (scope, drempels, sectorstandaarden, timing) is bepalend voor de verplichtingen van latere waves; het beleidsbeeld is duidelijk verschoven richting versimpeling en scope-reductie. Implementatiefase Wave 1 verdiept, deze bedrijven moeten blijven doorgaan: meer assurance-ready, betere datakwaliteit, eerste best practices. Waarschijnlijk wordt Omnibus^[58] verder uitgewerkt in wetgeving: definitieve scope (o.a. >1.000 werknemers) en vereenvoudigingen worden vastgesteld (onder voorbehoud van trilogen tussen het EU parlement, commissie en raad). Lidstaten (incl. NL) implementeren “stop-the-clock”-wijzigingen in nationale wetgeving (deadline eind 2025; effect in 2026 zichtbaar).</p>
-------------	-----------------------------------	---

Verwachte verdere ontwikkeling CSRD / ESRS

Periode	Ontwikkeling
2027	<p>Verwachte^[59] invoering van herziene/vereenvoudigde ESRS voor een bredere groep rapportages (zoals in guidance door marktpartijen wordt verwacht), met mogelijke vrijwillige early adoption in 2026 voor bedrijven die al rapporteren. Praktisch: dit is het punt waarop ESRS waarschijnlijk^[60] “minder datapoint-heavy” wordt en meer convergentie krijgt met pragmatische assurance-eisen gericht op de relevante risico’s en kansen.</p>
2028–2030	<p>Standaardisering & assurance nemen toe: meer harmonisatie van KPI-definities en databronnen, hogere mate van assurance-maturity, integratie met interne controls en finance reporting. Naar verwachting ontstaat een duidelijke “ESG reporting infrastructure”: tooling, dataplatformen, ketendata, audit trails, en een volwassen markt voor assurance en advisory.</p>
2030	<p>EU-klimaatmijlpaal^[61] CSRD/ESRS-rapportages zullen sterker gaan sturen op transitieprestaties richting 2030 (EU-doel: minstens -55% netto broeikasgasreductie t.o.v. 1990). Verwachting: intensievere focus op transitieplannen, capex-alignment en waardeketenemissies (Scope 3) als dominante thema’s, omdat 2030 een harde “checkpoint” wordt voor investeerders, klanten en toezichthouders.</p>
2031–2040	<p>CSRD wordt waarschijnlijk “business as usual” voor bedrijven in scope, vergelijkbaar met financiële verslaggeving nu. De nadruk verschuift van “compliance” naar “performance & governance”: aantoonbare vooruitgang op klimaat, biodiversiteit, water en ketenrisico, standaardisering van sector-KPI’s, intensievere koppeling tussen sustainability reporting en risicomanagement. 2040 klimaatdoel^[62] wordt een tweede groot ankerpunt: de EU werkt aan een target voor 2040 als tussenstap naar klimaatneutraliteit in 2050 (politieke besluitvorming loopt).</p>

2040–2045	Volwassen fase van duurzaamheidsrapportage: rapportage wordt grotendeels gedigitaliseerd en sterk geïntegreerd met governance, risk en compliance; sectorale transitiepaden (zoals landbouw/voedsel) zijn veel concreter en meer gereguleerd; waarschijnlijk een grotere focus op adaptatie (waterstress, bodem, biodiversiteit) naast mitigatie, omdat klimaatimpact steeds zichtbaarder ^[63] wordt. Rapportage rond landgebruik en natuur (bodem, water, biodiversiteit, agroforestry) zal naar verwachting tegen deze tijd veel meer “mainstream” zijn, omdat risico’s en leveringszekerheid direct gekoppeld raken aan financiële prestaties en ketencontinuïteit.
------------------	---

4.2.2 Andere relevante rapportage eisen van de Green Deal

Naast de CSRD zijn ook de Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CSDDD) en de EU Taxonomie van invloed op de wijze waarop en de onderwerpen waarover bedrijven moeten rapporteren. Hieronder volgt een beknopt overzicht.

De CSDDD

De [CSDDD](#)^[18] verplicht grote ondernemingen om due diligence uit te voeren op het gebied van mensenrechten en milieu binnen hun eigen activiteiten, dochterondernemingen en relevante delen van hun waardeketen. De CSDDD wordt verwacht in te gaan per 2028. Bedrijven moeten risico’s identificeren, voorkomen of mitigeren, waar nodig herstellen, passende klachtenmechanismen inrichten en hierover rapporteren. Daarnaast bestaat er een duidelijke relatie met governance en, voor een deel van de ondernemingen, met klimaattransitieplanning.

Voor dit onderzoek richten wij ons op ondernemingen gevestigd in de Europese Unie*. De richtlijn is van toepassing op bedrijven die aan beide onderstaande criteria voldoen:

- gemiddeld meer dan 1.000 werknemers in het voorgaande boekjaar;
- een netto wereldwijde omzet van meer dan 450 miljoen euro.

Ook een ultieme moeder/holding onderneming die aan deze drempels voldoet, valt onder de CSDDD, ook wanneer afzonderlijke groepsentiteiten deze criteria individueel niet halen.

Midden en kleinbedrijf en kleinere ondernemingen die onder de werknemers en omzetsdrempels blijven, zijn niet rechtstreeks [verplicht](#)^[19] om CSDDD due diligence toe te passen. Zij kunnen echter wel indirect worden geraakt wanneer zij onderdeel uitmaken van de waardeketen van een onderneming die onder de richtlijn valt en informatie nodig heeft voor haar due diligence proces.

Tijdslijn CSDDD (inclusief het Omnibus voorstel)

De onderdelen tot en met 2025 zijn gebaseerd op formele EU wetgeving en besluiten van de Europese Commissie. De vooruitblik vanaf 2026 is indicatief en beschrijft een verwachte ontwikkelrichting, onder voorbehoud van politieke besluitvorming en verdere uitwerking in gedelegeerde handelingen.

Jaar	Datum	Ontwikkeling
2022	23 februari 2022	De Europese Commissie publiceert ^[64] het eerste voorstel voor de CSDDD.
2024	13 juni 2024	De richtlijn wordt definitief aangenomen als Richtlijn (EU) 2024/1760.
2024	5 juli 2024	publicatie ^[65] in het Publicatieblad van de Europese Unie.
2024	25 juli 2024	Inwerkingtreding van de CSDDD.
2025	26 februari 2025	De Europese Commissie publiceert het Omnibus voorstel, met onder meer: een voorstel om het toepassingsmoment van de CSDDD naar achteren te schuiven; een inhoudelijke versmalling van de verplichtingen, zoals een sterkere focus op directe zakenpartners en minder frequente evaluaties.
2025	14 april 2025	Aanneming van de zogenoemde stop the clock maatregel. De Raad van de Europese Unie geeft definitief groen licht voor de vertraging, waardoor extra tijd ontstaat om wijzigingen in de CSRD en CSDDD via het Omnibus proces uit te onderhandelen.
2026	26 juli 2026	Deadline voor lidstaten om de CSDDD om te zetten in nationale wetgeving. Deze datum blijft formeel staan, maar de daadwerkelijke toepassing kan worden verschoven als gevolg van het Omnibus voorstel en de stop the clock maatregel.
2026	Stand van zaken Omnibus voorstel	Status: voorstel, in onderhandeling binnen Europees Parlement en Raad. Startdatum toepassing: voorstel om de eerste toepassingsmomenten verder uit te stellen; Reuters ^[66] noemen 2028 als mogelijk startjaar. Scope due diligence: voorstel om verplichtingen sterker te richten op directe zakenpartners, met een beperktere ketenverantwoordelijkheid. Frequentie van evaluatie ^[67] : verschuiving van een jaarlijkse evaluatie naar eens per vijf jaar, tenzij er aanleiding is voor een eerdere herbeoordeling.

Vooruitblik CSDDD (indicatief tot en met 2045)

Periode	Ontwikkeling
2026–2028	Nationale implementatie van de CSDDD en mogelijke start van de eerste toepassingsgolven, afhankelijk van de definitieve uitkomst van het Omnibus proces.
2028–2035	Integratie van due diligence processen in inkoop, risicomanagement en governance. Verwacht ^[68] wordt meer sectorspecifieke guidance en toenemende handhaving.
2035–2045	Volwassen fase waarin due diligence een gangbaar onderdeel is van bedrijfsvoering. De focus verschuift sterker naar klimaatadaptatie en risico's rondom water en biodiversiteit in waardeketens, met hogere verwachtingen vanuit financiers en verzekeraars.

EU Taxonomie

De [EU Taxonomie](#) ^[20] is een Europees classificatiesysteem dat vastlegt welke economische activiteiten als 'milieuduurzaam' kunnen worden aangemerkt. Bedrijven die onder de CSRD vallen, rapporteren onder meer over het aandeel van hun omzet, kapitaalinvesteringen en operationele uitgaven dat taxonomie eligible (het valt onder een relevante activiteit) en taxonomie aligned (de activiteit wordt uitgevoerd op een duurzame wijze) is.

In essentie fungeert de EU Taxonomie als een Europese meetlat die bepaalt welke economische activiteiten daadwerkelijk als duurzaam kunnen worden beschouwd en welke niet. Een activiteit kan alleen als duurzaam worden aangemerkt wanneer zij:

- aantoonbaar bijdraagt aan een of meer milieudoelstellingen, zoals klimaat, water of natuur;
- geen significante schade toebrengt aan andere milieudoelstellingen;
- voldoet aan minimale sociale waarborgen en basisregels voor mens en maatschappij.

Bedrijven en financiers gebruiken deze classificatie om inzichtelijk te maken welk deel van hun economische activiteiten duurzaam is. Daarmee speelt de EU Taxonomie een belangrijke rol in het vergroten van transparantie, het sturen van kapitaalstromen en het voorkomen van greenwashing.

Tijdslijn EU-Taxonomie (inclusief het Omnibus voorstel)

De onderdelen tot en met 2025 zijn gebaseerd op formele EU wetgeving en besluiten van de Europese Commissie. De vooruitblik vanaf 2026 is indicatief en beschrijft een verwachte ontwikkelrichting, onder voorbehoud van politieke besluitvorming en verdere uitwerking in gedelegeerde handelingen.

Jaar	Datum / Periode	Ontwikkeling
2020	18 juni 2020	Aanneming van de Taxonomy Regulation als Verordening (EU) 2020/852.
2021–2024	Gefaseerde invoering	Gefaseerde invoering van gedelegeerde handelingen met technische screeningscriteria ^[69] : klimaatmitigatie en klimaatadaptatie als eerste twee milieudoelstellingen; daarna uitbreiding richting de overige milieudoelstellingen, waaronder water, circulaire economie, vervuiling en biodiversiteit.
2025	26 februari 2025	Omnibus pakket van de Europese Commissie. De Commissie kondigt een brede vereenvoudiging aan van onder meer de CSRD, de CSDDD en de EU Taxonomie, met focus op administratieve lasten en reikwijdte. De beoogde scope logica sluit aan bij de richting van de CSRD vereenvoudiging, waarbij vooral de grootste ondernemingen binnen de rapportageverplichtingen blijven.
2025	4 juli 2025	vereenvoudiging ^[70] van Taxonomie rapportage via gedelegeerde handelingen. De Commissie adopteert een pakket maatregelen om Taxonomie rapportage te stroomlijnen en administratieve lasten te verlagen. Deze maatregelen wijzigen onder meer de disclosure vereisten.

Vooruitblik EU Taxonomie (indicatief tot en met 2045)

Periode	Ontwikkeling
2026–2030	Verdere stroomlijning en stabilisering van Taxonomie rapportage. Verwachting ^[71] is dat reporting consistent en beter bruikbaar wordt voor financiers en andere gebruikers, terwijl politieke druk blijft bestaan om verplichtingen proportioneel te houden.
2030–2040	Verwachting is dat de EU Taxonomie verder uitgroeit tot kerninfrastructuur ^[72] voor kapitaalallocatie, kredietvoorwaarden en publieke financiering. De nadruk ^[73] op water en natuur zal waarschijnlijk toenemen, mede door een groter gewicht van fysieke klimaatrisico's en ketenrisico's in besluitvorming.
2040–2045	Volwassen fase waarin de EU Taxonomie in hogere mate geïntegreerd is in financiële besluitvorming en risk pricing. Waarschijnlijk ontstaat een sterkere ^[74] koppeling met natuur en adaptatiekaders en met verdergaande digitalisering ^[75] van rapportage en datastandaarden.

4.3 Voorwaarden voor geloofwaardige en rapportagegeschikte compensatieprogramma's

In dit hoofdstuk wordt het speelveld rondom klimaatcompensatieprogramma's en ecosysteemdiensten in samenhang geanalyseerd. De drie oorspronkelijke vragen over bestaande landbouwinitiatieven, de vraag en regelgeving vanuit bedrijven en de geldende standaarden en certificeringen raken in de praktijk sterk met elkaar verweven. Bedrijven die hun emissies niet volledig kunnen elimineren, zoeken naar geloofwaardige manieren om resterende impact te adresseren*. Tegelijkertijd bieden landbouwinitiatieven, met name die gebaseerd op agroforestry en ander meerjarig landgebruik, potentiële ecosysteemdiensten die hierop kunnen aansluiten**. De mate waarin deze verbinding daadwerkelijk kan worden gelegd, wordt echter bepaald door de kwaliteit, meetbaarheid en claimbaarheid van de geboden impact, zoals vastgelegd in standaarden en certificeringskaders*.

Om deze samenhang inzichtelijk te maken, benadert dit hoofdstuk compensatie niet als een op zichzelf staand product, maar als het resultaat van drie samenlopende dimensies. Ten eerste wordt gekeken naar het aanbod, bestaande uit wereldwijde, Europese en Nederlandse landbouwinitiatieven en de variabelen waarop zij van elkaar verschillen, zoals het type ecosysteemdienst, schaal, meetmethoden en claimvormen. Ten tweede wordt de vraagzijde belicht, waarbij de focus ligt op de wijze waarop bedrijven binnen de kaders van regelgeving en rapportagestandaarden, zoals het GHG-Protocol en aanverwante natuur en sociale kaders, omgaan met emissies die niet volledig te reduceren zijn. Ten derde worden de standaarden en certificeringen geanalyseerd die bepalen wanneer een programma als robuust, geloofwaardig en rapportagegeschikt kan worden beschouwd.

Door deze drie perspectieven gezamenlijk te behandelen, ontstaat een integraal beeld van wat in de huidige markt mogelijk is en waar de belangrijkste spanningen en ontwerpkeuzes liggen. Deze analyse vormt daarmee een noodzakelijke schakel tussen de eerdere beleids- en doelgroepanalyses en de verdere uitwerking van het Rooted Impact model. Het hoofdstuk maakt inzichtelijk onder welke voorwaarden ecosysteemdiensten uit agroforestry en ander duurzaam landgebruik kunnen aansluiten bij de toenemende vraag vanuit het bedrijfsleven naar transparante, verifieerbare en maatschappelijk verantwoorde compensatie en bijdrageoplossingen.

4.3.1 Duurzame landbouw initiatieven

Boeren en bedrijven hebben gedeelde belangen bij zorgvuldig en duurzaam beheer van land, zowel vanuit het perspectief van de afnemer, de directe gebruiker als dat van de grondeigenaar of verpachter. Overheden creëren het beleidskader dat moet zorgen voor een eerlijk en gelijk speelveld, bedrijven genereren de vraag naar producten en diensten, en boeren vertalen deze kaders en marktsignalen naar de dagelijkse praktijk op het land.

Binnen dit speelveld ontstaan uiteenlopende initiatieven. Een deel daarvan is boer-gedreven en komt voort uit de behoefte om te [reageren](#)^[21] op klimaatdruk, bedrijfseconomische onzekerheid en [veranderende beleidskaders](#)^[22]. Daarnaast is er een groeiend aantal initiatieven dat wordt ontwikkeld of opgeschaald door bedrijven, start ups, non-profit organisaties en publiek-private

samenwerkingen, onder meer vanuit [vraag](#)^[23] naar meetbare impact, nieuwe verdienmodellen en positionering binnen duurzaamheidskaders. Omdat actoren verschillende doelen, tijdlijnen en definities van kwaliteit hanteren, worden in de praktijk regelmatig [spanningen](#)^[24] zichtbaar, bijvoorbeeld rond standaarden, verdeling van kosten en baten en [ketenverantwoordelijkheden](#)^[25].

In deze analyse blijft consumentengedrag buiten beschouwing. De focus ligt op de interactie tussen landbouw, beleid en de vraag vanuit organisaties.

Afbakening van landbouwinitiatieven

Voordat de verschillende initiatieven worden geanalyseerd, is een duidelijke afbakening noodzakelijk. Omdat de CO₂eq-benadering momenteel het meest uitgewerkt en institutioneel verankerd is, vormt deze het vertrekpunt voor de onderstaande analyse. Daarbij wordt expliciet onderscheid gemaakt tussen:

- initiatieven die zich uitsluitend richten op CO₂eq zowel via het bosbeheer, herbebossing en bosbehoud;
- initiatieven die naast CO₂eq ook andere ecosysteemdiensten adresseren, zoals water, bodem en biodiversiteit.

Daarnaast bestaan er andere landbouwinitiatieven die bijdragen aan verduurzaming, zoals biobased bouwmaterialen, olifantengras, vernatting van gebieden of kruidenrijk grasland. Deze vallen buiten de scope van dit onderzoek. De focus ligt hier op agroforestry-systemen met een diverse aanplant van meerjarige gewassen, vaak in de vorm van bomen en struiken. In deze fase wordt geen onderscheid gemaakt tussen bomen in natuurgebieden en bomen op landbouwgrond.

Het overzicht van geselecteerde agroforestry- en carbon farming initiatieven, zie [bijlage 1: Huidige Agroforestry initiatieven met claims](#)^[26], laat zien dat het huidige landschap sterk wordt gekenmerkt door variatie in schaal, claimtype en institutionele inbedding. Initiatieven opereren op nationaal, Europees en internationaal niveau en vervullen daarbij verschillende functies binnen duurzaamheidsrapportage en compensatie. Waar Europese kaders vooral richtinggevend zijn voor toekomstige beleidsmatige borging, bieden nationale en internationaal toegepaste programma's op dit moment vaker directe aanknopingspunten voor concrete investeringen in agroforestry.

CO₂eq vormt daarbij nog steeds het dominante vertrekpunt voor meting en positionering richting bedrijven. Tegelijkertijd wordt zichtbaar dat een deel van de initiatieven expliciet verder gaat dan koolstof alleen, door ook biodiversiteit, bodemkwaliteit, water en sociale aspecten als co-benefits te integreren. Deze bredere benadering sluit aan bij de toenemende aandacht voor multi-waarde ecosysteemdiensten binnen duurzaamheidsrapportage, maar leidt ook tot verschillen in meetbaarheid en claimbaarheid.

Daarnaast ontstaat een duidelijk onderscheid tussen initiatieven die primair functioneren als certificerings- of kaderstructuur en initiatieven die daadwerkelijk financiering en uitvoering van

projecten faciliteren. Dit verschil is relevant voor bedrijven, omdat de eerste categorie vooral houvast biedt voor toekomstige standaardisering, terwijl de tweede categorie beter aansluit bij de huidige behoefte aan concrete, lokaal toepasbare projecten. Tegelijkertijd verschillen deze programma's sterk in hun juridische status en rapportagetechnische toepasbaarheid binnen CSRD en EU Taxonomie.

Ook het type claim varieert aanzienlijk, van klassieke offset-constructies tot bijdrage- en investeringsmodellen zonder formele compensatieclaim. Deze variatie weerspiegelt de bredere beweging in de markt, waarin bedrijven terughoudender worden met offset-claims en vaker kiezen voor vormen van financed climate action of insetting. Initiatieven die expliciet als bijdrage worden gepositioneerd, lijken daardoor beter aan te sluiten bij huidige rapportagepraktijken en reputatie-overwegingen.

Tot slot laat de vergelijking zien dat de relevantie voor CSRD en EU Taxonomie per initiatief sterk verschilt. Op basis van deze analyse blijken met name programma's met een duidelijke regionale of Europese verankering en met expliciete aandacht voor transparantie, monitoring en verificatie het best aan te sluiten op rapportagevereisten. Daarmee onderstreept dit overzicht dat de waarde van agroforestry-initiatieven niet alleen ligt in ecologische impact, maar vooral in de mate waarin deze impact kan worden vertaald naar betrouwbare en controleerbare informatie voor bedrijven.

Typen (klimaat)compensatieprogramma's

Klimaatprogramma's omvatten een breed spectrum aan benaderingen waarmee organisaties omgaan met hun resterende klimaatimpact. Naast klassieke vormen van compensatie, vaak aangeduid als offsetting, maken bedrijven en overheden in toenemende mate gebruik van insetting en bijdragegerichte modellen. Deze ontwikkeling hangt samen met de aanscherping van beleids- en rapportagekaders, waaronder CSRD, ESRS en aanverwante internationale richtlijnen, waarin reductie in de eigen operatie en waardeketen voorop staat en het gebruik van compensatie explicieter wordt [begrensd](#)^[7]. Hieronder een greep uit wat de ESRS duidt met betrekking tot het rapporteren over klimaatcompensatie, focus op Greenhouse Gases, broeikasgassen:

“GHG emission reduction targets shall be disclosed for Scope 1, 2, and 3 GHG emissions, either separately or combined. The undertaking shall specify, in case of combined GHG emission reduction targets, which GHG emission Scopes (1, 2 and/or 3) are covered by the target, the share related to each respective GHG emission Scope and which GHGs are covered. The undertaking shall explain how the consistency of these targets with its GHG inventory boundaries is ensured (as required by Disclosure Requirement E1-6). The GHG emission reduction targets shall be gross targets, meaning that the undertaking shall not include GHG removals, carbon credits or avoided emissions as a means of achieving the GHG emission reduction targets.

The undertaking shall disclose: (a) (b) GHG removals and storage in metric tonnes of CO₂eq resulting from projects it may have developed in its own operations, or contributed to in its

upstream and downstream value chain; and the amount of GHG emission reductions or removals from climate change mitigation projects outside its value chain it has financed or intends to finance through any purchase of carbon credits.” [EFRAG ESRS](#)^[27]

Binnen het huidige klimaat- en duurzaamheidslandschap zijn klimaatprogramma's grofweg te onderscheiden in vier productgroepen. 1: Carbon credits en offsetting richten zich op het compenseren van resterende emissies buiten de eigen waardeketen via verhandelbare eenheden, meestal uitgedrukt in ton CO₂-equivalent. 2: Contribution of financed climate action omvat programma's waarbij organisaties investeren in klimaat- en ecosysteemverbetering zonder formele compensatieclaim, vaak met focus op transitie en co-benefits. 3: Insetting betreft emissiereductie of koolstofverwijdering binnen de eigen waardeketen, bijvoorbeeld bij leveranciers of op eigen land, en is daarmee vooral een positionering van maatregelen binnen ketenverantwoordelijkheid. Tot slot richt het 4: EU Carbon Removal Certification Framework (CRCF) zich op de certificering van koolstofverwijdering en carbon farming binnen een geharmoniseerd Europees kader, met bijzondere aandacht voor landbouw- en landgebruikssystemen.

Hieronder in meer detail de compensatieprogramma's volgens de bovengenoemde afbakening:

- **Productgroep 1: Carbon credits en offsetting**

De meest bekende productgroep bestaat uit verhandelbare carbon credits of offsets, doorgaans uitgedrukt in ton CO₂-equivalent. Deze credits worden ingezet om resterende emissies buiten de eigen waardeketen te neutraliseren. Het gebruik van offsets is onderwerp van toenemende normering, waarbij initiatieven zoals de Voluntary Carbon Markets Integrity Initiative ([VCMI](#)^[28]) en de [ICVCM](#)^[29] strengere eisen stellen aan zowel projectkwaliteit als claimgebruik. Binnen CSRD-context wordt [offsetting](#)^[30] niet gezien als vervanging van reductie, maar hooguit als aanvulling voor niet-vermijdbare emissies.

- **Productgroep 2: Contribution en financed climate action**

Een tweede productgroep betreft bijdragegerichte modellen, vaak aangeduid als [contribution of financed climate action](#)^[31]. Hierbij financieren organisaties klimaat- of ecosysteemverbetering zonder een formele offset- of neutralisatieclaim te maken. Impact wordt niet uitsluitend uitgedrukt in ton CO₂, maar ook in hectares, beheerjaren of ecosysteemindicatoren zoals biodiversiteit en bodemkwaliteit. Deze benadering sluit beter aan bij CSRD-rapportage en reputatieoverwegingen, omdat zij expliciet [bijdraagt](#)^[32] aan transitie zonder absolute claims over neutraliteit.

- **Productgroep 3: Insetting binnen de waardeketen**

[Insetting](#)^[33] vormt geen afzonderlijk producttype, maar een positionering van klimaatmaatregelen binnen de eigen waardeketen. Dit kan plaatsvinden via investeringen bij leveranciers, in primaire productie of op eigen land. Insetting speelt een belangrijke rol binnen sectoren met [grondgebonden emissies](#)^[34], zoals de voedselketen, en sluit aan bij ketenverantwoordelijkheid onder CSRD en CSDDD. Insetting kan gebruikmaken van credits, maar komt vaker tot uiting via contractuele afspraken, langjarige samenwerkingen en prestatie-indicatoren zonder verhandelbare units.

- **Productgroep 4: EU-certificeerbare carbon removals en carbon farming (CRCF^[35])**
Een opkomende productgroep betreft EU-certificeerbare carbon removals en [carbon farming-eenheden^{\[36\]}](#) binnen het Carbon Removal Certification Framework (CRCF). Dit kader beoogt een geharmoniseerde Europese aanpak voor koolstofverwijdering, met specifieke aandacht voor landbouw- en landgebruikssystemen. CRCF richt zich op meetbaarheid, monitoring en tijdelijke opslag, en vormt daarmee een belangrijk toekomstig referentiepunt voor bedrijven en beleidsmakers, ook al is het kader nog in ontwikkeling.

De vier productgroepen verschillen in de mate waarin ecosysteemwaarden als kernprestatie kunnen worden gecontracteerd en gerapporteerd: bijdrage- en insettingmodellen bieden doorgaans de meeste ruimte voor multi-waarde KPI's, terwijl offsetting en EU-certificering primair rond koolstof zijn georganiseerd en ecosysteemwaarden vaker als co-benefits positioneren.

Afbakening en focus van dit hoofdstuk

Dit hoofdstuk richt zich op vrijwillige en EU-beleidskaders voor klimaatprogramma's in relatie tot landbouw en landgebruik, met nadruk op agroforestry en bredere ecosysteemdiensten. Compliance-instrumenten zoals het EU Emissions Trading System (ETS) en energiecertificaten zoals Garanties van Oorsprong vallen buiten scope. De focus ligt op het vergelijken van productgroepen, hun variabelen en de voorwaarden waaronder zij kunnen bijdragen aan geloofwaardige, transparante en rapportagegeschikte duurzaamheidsclaims.

Variabelen binnen compensatieprogramma's

Voortbouwend op de analyse van landbouw en agroforestry initiatieven in het vorige onderdeel over duurzame landbouwinitiatieven, worden in deze paragraaf de kernvariabelen toegelicht die zijn gebruikt, of vaak worden gebruikt om initiatieven systematisch te vergelijken. Deze variabelen zijn afgeleid uit terugkerende eisen in internationale kwaliteitskaders voor klimaat en landgebruik, Europese beleidsontwikkelingen en gangbare rapportagepraktijken binnen CSR. Zij maken het mogelijk om verschillen tussen initiatieven niet alleen inhoudelijk, maar ook juridisch en rapportagetechnisch te duiden. In [bijlage 2: Landbouw initiatieven compensatie variabelen^{\[37\]}](#) lees je hoe de verschillende initiatieven zich verhouden tot onderstaande variabelen.

De variabelen worden hieronder kort toegelicht, met expliciete aandacht voor het type impact, de relevante stakeholders en de toepasbaarheid voor andere ecosysteemwaarden dan CO₂.

1. Focus van het initiatief

Deze variabele beschrijft welk type landgebruik of ecosysteemdienst centraal staat, zoals agroforestry, koolstofvastlegging, waterbeheer of biodiversiteit.

Belangrijk voor: beleidsmakers, programmabeheerders en boeren

Reikwijdte: CO₂ én andere ecosysteemwaarden

De focus bepaalt welke methodieken, indicatoren en monitoring passend zijn en is daarmee richtinggevend voor verdere claimvorming.

2. Eenheid en type claim

Hier wordt onderscheid gemaakt tussen offset claims en bijdragegerichte [claims](#)^[28].

Offsets zijn meestal uitgedrukt in ton CO₂-equivalent, terwijl bijdragen ook kunnen worden weergegeven in hectares, beheerjaren of ecosysteeminidatoren.

Belangrijk voor: bedrijven, auditors, communicatie en reputatiemanagement

Reikwijdte: primair CO₂, maar bijdragen kunnen expliciet multi-waarde omvatten

3. Opslagduur en risico op non-permanence

Deze variabele geeft inzicht in hoe lang koolstof of andere ecosysteemwaarden behouden blijven en welke risico's bestaan op verlies, bijvoorbeeld door ziekte, brand of wijziging van landgebruik.

Belangrijk voor: [standaardzitters](#)^[29], verzekeraars, beleidsmakers

Reikwijdte: vooral CO₂, indirect relevant voor biodiversiteit en bodem.

4. MRV: meting, rapportage en verificatie

MRV beschrijft hoe impact wordt gemeten, vastgelegd en onafhankelijk [geverifieerd](#)^[38].

Dit is een kernvoorwaarde voor [geloofwaardigheid](#)^[39] en auditbaarheid. Het voorbeeld Plan Vivo heeft een MRV voor CO₂, biodiversiteit en sociale impact ontwikkeld.

Belangrijk voor: bedrijven, accountants, toezichthouders

Reikwijdte: CO₂ én, afhankelijk van methode, biodiversiteit, water en bodem

5. Registratie en traceability

Deze variabele betreft de manier waarop credits of units worden [geregistreerd](#)^[29] en gevolgd om dubbeltelling te voorkomen.

Belangrijk voor: marktpartijen, toezichthouders, auditors

Reikwijdte: vooral CO₂, maar steeds vaker ook voor andere ecosysteemdiensten

6. Co-benefits en safeguards

Hier wordt beoordeeld of en hoe biodiversiteit, water, bodem en sociale waarden expliciet zijn [meegenomen](#)^[40] en geborgd.

Belangrijk voor: lokale gemeenschappen, NGO's, bedrijven met brede ESG doelen

Reikwijdte: expliciet [andere ecosysteemwaarden](#)^[41]

7. Relevantie voor CSRD en EU-kaders

Deze variabele duidt in hoeverre een initiatief aansluit bij Europese rapportage en

beleidskaders, waaronder CSRD, [ESRS](#)^[42] en het [Carbon Removal Certification Framework](#)^[35].

Belangrijk voor: bedrijven, beleidsmakers, financiers

Reikwijdte: CO₂ én bredere ecosysteemwaarden via rapportagecontext

In dit onderzoek wordt de analyse expliciet beperkt tot initiatieven die zich richten op de aanleg en het beheer van meerjarige vegetatie, zoals boomaanplant, agroforestry en vergelijkbare landgebruikssystemen. Andere vormen van duurzaam landgebruik, zoals biobased bouwmaterialen, teelten van eenjarige gewassen, vernatten van gebieden of graslandbeheer, vallen buiten scope. Wereldwijd zijn binnen dit domein uiteenlopende compensatie- en bijdrageprogramma's actief, die langs vergelijkbare analytische assen kunnen worden vergeleken. In [bijlage 3: Overzicht initiatiefsoorten met kwaliteitseisen](#)^[43] lees je welke initiatieven bijdragen aan wat voor vorm van het bosbouw, beheer en behoud. Dus, vastlegging van nieuwe CO₂eq via aanplant; of behoud van reeds vastgelegde CO₂eq door langdurig of permanent beheer, zoals bij bomen of veengebieden.

De toepassing van deze variabelen op de initiatieven in de bijlage laat zien dat verschillen tussen programma's niet zozeer zitten in ecologische intentie, maar in de mate waarin impact meetbaar, geborgd en rapportagegeschikt is. Initiatieven die meerdere variabelen expliciet adresseren, met name MRV, opslagduur en aansluiting op EU kaders, blijken beter toepasbaar binnen de huidige vraag vanuit bedrijven en beleidscontext. Tegelijkertijd toont [bijlage 3: Overzicht initiatiefsoorten met kwaliteitseisen](#)^[43] dat programma's die ruimte laten voor bijdragegerichte modellen en insetting meer flexibiliteit bieden om ecosysteemwaarden buiten CO₂ integraal mee te nemen.

De longlist van landbouw- en landgebruikinitiatieven laat zien dat het huidige landschap sterk wordt gekenmerkt door institutionele diversiteit en verschillen in volwassenheid. Initiatieven opereren op Europees en nationaal niveau en vervullen uiteenlopende functies, variërend van beleidskader en financiële infrastructuur tot concrete projectuitvoering en certificering.

Een belangrijk inzicht is dat EU-kaders zoals CRCF en de EU Green Bond Standard primair fungeren als referentie- en harmonisatie-instrumenten. Zij bieden richting voor toekomstige standaardisering en rapportage, maar zijn in de huidige fase nog beperkt toepasbaar als direct instrument voor bedrijven die vandaag willen investeren in agroforestry of carbon farming. Hun toegevoegde waarde ligt vooral in beleidsmatige legitimiteit en aansluiting op de EU Taxonomie.

Daartegenover staan nationale initiatieven, zoals de Stichting Nationale Koolstofmarkt (SNK), die concreter zijn uitgewerkt in termen van meeteenheden, registratiesystemen en monitoringprotocollen. Deze initiatieven sluiten beter aan bij de praktische behoefte aan meetbare en traceerbare impact, maar verschillen sterk in methodologie, opslagduur en de mate waarin co-benefits zoals biodiversiteit en water expliciet worden geborgd.

De analyse laat verder zien dat claimtypen uiteenlopen, van EU-certificering en financieringsclaims tot vrijwillige bijdragen en, in sommige gevallen, ton-gebaseerde CO₂-claims. Dit bevestigt het beeld uit het vorige hoofdstuk dat de markt verschuift van uniforme

offset-claims naar een breder palet aan bijdrage- en investeringsmodellen, waarin de relatie met CSRD-rapportage en reputatierisico's expliciet wordt meegewogen.

Ten slotte wordt duidelijk dat ecosysteemwaarden buiten CO₂ ongelijk zijn geïntegreerd. Biodiversiteit, bodem en water komen bij veel initiatieven terug als co-benefits, maar de mate waarin zij systematisch worden gemeten en gerapporteerd varieert sterk. Initiatieven met een expliciete koppeling aan Europese kaders of nationale registers bieden hiervoor meer houvast dan projectmatige programma's zonder uniforme MRV-vereisten.

Gezamenlijk onderstreept deze analyse dat de toegevoegde waarde van agroforestry- en carbon farming-initiatieven niet alleen wordt bepaald door ecologische potentie, maar vooral door de mate waarin zij impact kunnen vertalen naar transparante, controleerbare en contextspecifieke informatie voor bedrijven en andere afnemers. Daarmee vormt deze longlist een belangrijke bouwsteen voor het vervolg van Rooted Impact, waarin monitoringopties, agroforestry-ontwerpen en bedrijfsbehoeften verder worden geïntegreerd.

4.4 Gemeenschapsbetrokkenheid en sociale impact in compensatieprogramma's

Hieronder staat een overzicht van vereisten voor gemeenschapsbetrokkenheid en sociale impact zoals die in de praktijk terugkomen in compensatie-, bijdrage- en insettingprogramma's. Expliciet lopen we door (1) wat er al gebeurt in bestaande programma's, (2) hoe dit wordt bijgehouden, (3) welke vormen je ziet (bescherming, meedoen, educatie), en (4) hoe dit koppelt aan ESRS en internationale normen (OECD, ILO, UNGP) en of er eisen bestaan om sociale impact te "claimen".

1. Welke sociale vereisten komen het meest voor in compensatieprogramma's

A. STAKEHOLDERBETROKKENHEID EN PARTICIPATIE (MEEDOEN)

In de meeste hoogwaardige programma's is "community involvement" geen vrijblijvende ambitie, maar een procesvereiste: je moet aantonen dat je relevante stakeholders betreft bij ontwerp, besluitvorming en uitvoering.

Wat je vaak terugziet:

- Stakeholderanalyse en identificatie van (potentieel) getroffen groepen
- Consultaties in de ontwerpfase en periodiek daarna
- Speciale aandacht voor kwetsbare groepen (inclusief "affected communities" rond projectlocaties)

Voorbeeldinvullingen:

- [Plan Vivo](#)^[44] vereist participatieve aanpak en biedt hiervoor een toolkit met o.a. stakeholderanalyse, institution mapping en methoden om disadvantaged groups te betrekken.
- [Gold Standard](#)^[45] heeft expliciete stakeholder consultation requirements, inclusief documentatie van het consultatieproces.

B. SAFEGUARDS, RECHTEN EN “DO NO HARM” (BESCHERMING)

Dit zijn eisen die borgen dat projecten geen schade veroorzaken, bijvoorbeeld op landrechten, arbeidsomstandigheden, veiligheid of uitsluiting. In veel standaarden vallen deze onder social safeguards.

Wat je vaak terugziet:

- Risicoanalyse op negatieve sociale effecten
- Bescherming van (informele) landrechten en gebruiksrechten waar relevant
- Arbeidsstandaarden en verbod op kinderarbeid en dwangarbeid als baseline

EU-koppeling:

- Binnen de EU Taxonomie zijn [Minimum Safeguards](#)^[20] een expliciete voorwaarde voor “alignment”, met verwijzingen naar internationale normen voor mensenrechten en arbeidsrechten.

C. BENEFIT SHARING EN LOKALE WAARDE (MEEDOEN + BESCHERMING)

Een veelvoorkomend element is dat projecten moeten laten zien hoe baten (inkomsten, voorzieningen, kennis, infrastructuur) bij lokale deelnemers landen en hoe dat eerlijk wordt georganiseerd.

In praktijkvormen:

- Directe betalingen aan deelnemers
- Contractafspraken over opbrengstverdeling
- Lokale uitvoeringspartners met een rol in governance

Voorbeeld:

[Acorn](#)^[46] stelt dat 80% van de opbrengst van een CRU (hun carbon unit) naar de boer gaat, als onderdeel van het verdienmodel en de lokale waardecreatie.

In een [Rabobank-publicatie](#)^[47] over Acorn wordt daarnaast beschreven dat Rabobank als organisator 10% van de opbrengst behoudt (in die context rond de veiling van credits), wat laat zien dat er een expliciete verdeling wordt gehanteerd tussen uitvoeringsorganisatie en deelnemers.

D. KLACHTENMECHANISME EN HERSTEL (REMEDY) (BESCHERMING)

Dit is een harde eis in veel integriteitskaders: stakeholders moeten zorgen kunnen melden en er moet een proces zijn voor opvolging en herstel.

Voorbeelden:

- [Plan Vivo](#)^[48] publiceert een grievance mechanism voor klachten over projecten of de organisatie.
- Gold Standard heeft een formele [grievance approval procedure](#)^[49] en stimuleert het indienen van klachten.

E. CAPACITEITSOPBOUW EN EDUCATIE (EDUCATIE)

Dit is minder vaak een “hard must-have” dan consultatie en klachtenprocedures, maar komt wel veel voor als vereiste co benefit of als onderdeel van benefit sharing:

- Training in landbouwpraktijken, monitoring, administratie
- Lokale institutionele versterking (coöperaties, beheerstructuren)

2. In hoeverre “community” al onderdeel is van bestaande programma’s en hoe dit wordt bijgehouden

Je ziet grofweg drie niveaus van volwassenheid:

- 1. Procesgericht** (meest voorkomend): community engagement, consultatie, grievance, vastgelegd in projectdocumentatie en periodieke rapportage.
Dit is duidelijk uitgewerkt bij Gold Standard (consultatie-eisen) en Plan Vivo (community-led benadering + toolkit).
- 2. Safeguard-gedreven:** nadruk op “geen schade”, rechten, klachtenmechanisme, soms met minimum sociale baseline.
Dit sluit aan bij de EU Taxonomie Minimum Safeguards (internationale normen als minimum).
- 3. Impactgericht** (minder algemeen, maar groeiend): sociale impact wordt geoperationaliseerd met indicatoren en verificatie (bijvoorbeeld SDG-achtige outcome tracking). Gold Standard heeft tools om [SDG-impact](#)^[50] te rapporteren, kwantificeren en laten verifiëren.

In de praktijk wordt de sociale laag bijgehouden via:

- Consultatierapporten en stakeholder logboeken (wie is betrokken, welke input, welke opvolging)
Gold Standard vraagt expliciet om documentatie van consultatie en bewijsvoering.
- Grievance register en afhandelingsrapportage (ingediende klachten, status, uitkomst)
Plan Vivo en [Gold Standard](#)^[45] beschrijven formele procedures.
Monitoringrapportages waarin naast klimaatdata ook safeguards en co benefits worden opgenomen, soms met templates en verificatie.

Bij [Verra's CCB](#)^[40]Program bestaan templates voor monitoring en verificatie die expliciet gericht zijn op climate, community en biodiversity benefits.

3. Koppeling aan ESRS, OECD, ILO en UNGP

[ESRS](#)^[51] vraagt bedrijven (indien materieel) om te beschrijven:

- hoe zij affected communities betrekken, inclusief kanalen voor zorgen en remedy (grievance mechanisms)
- hoe zij omgaan met workers in the value chain, inclusief engagement en grievance kanalen

Belangrijk: ESRS schrijft niet voor welk compensatieprogramma je moet kiezen, maar het verhoogt de druk op bedrijven om te werken met projecten die aantoonbaar engagement, safeguards en remedy kunnen onderbouwen.

Internationale normen: de “minimum baseline”

De internationale referentiekaders waar EU Taxonomie Minimum Safeguards en veel due diligence benaderingen op leunen zijn:

- [UN](#)^[52] Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGP), inclusief het “Protect, Respect and Remedy” principe
- [OECD](#)^[53] Guidelines for Multinational Enterprises en OECD Due Diligence Guidance
- [ILO](#)^[54] arbeidsstandaarden en fundamentele rechten op het werk

In de praktijk “landen” deze normen in compensatieprogramma's via precies die bouwstenen: stakeholder engagement, grievance mechanisms, safeguards en (waar mogelijk) meetbare sociale resultaten.

4. Eisen om sociale impact te claimen

- **Procesclaim** (“we hebben communities betrokken”, “er is een klachtenmechanisme”) Dit is relatief goed te onderbouwen via consultatierapporten, grievance logs en audit trail (veel standaarden vereisen dit).
- **Impactclaim** (“het project heeft inkomens verbeterd”, “het heeft lokale capaciteit vergroot”)

Dit vereist doorgaans:

- vooraf gedefinieerde indicatoren
 - meetmethoden en dataverzameling
 - verificatie of assurance op de gerapporteerde resultaten
- Gold Standard positioneert dit expliciet via SDG impact tooling met reporting en verification.

- Verra's CCB Standards zijn ontworpen om community (en biodiversiteit) benefits te borgen en te monitoren naast klimaat.

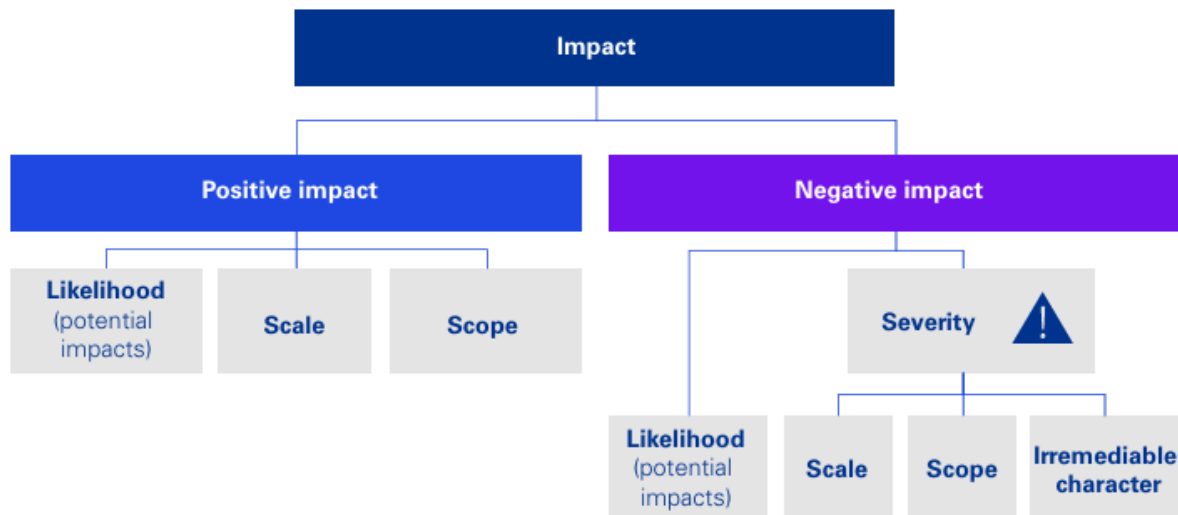
Binnen hoogwaardige klimaatprogramma's is gemeenschapsbetrokkenheid meestal geborgd via procesvereisten (consultatie, grievance, safeguards en benefit sharing) en in een kleiner deel via impactgerichte meet- en verificatieroutes. Deze elementen sluiten inhoudelijk aan op ESRS-eisen rondom engagement en remedy voor affected communities en ketenwerkers, en op de internationale due diligence baseline uit UNGP, OECD en ILO die via de EU Taxonomie Minimum Safeguards expliciet wordt gerefereerd.

4.5 Uitkomsten van dubbele materialiteitsanalyses bij beursgenoteerde bedrijven

In april 2025 heeft PWC een [studie](#)^[55] uitgevoerd van materiële onderwerpen van bedrijven die tot dan toe hebben gepubliceerd. De materialiteit van onderwerpen wordt bepaald door een DMA, [dubbele materialiteitsanalyse](#)^[27] die alle partijen die onder de CSRD vallen moeten volgen. Deze lijst wordt door interne en externe stakeholders in verschillende fasen getoets en gevalideerd. Zie [bijlage 4: ESRS topic and subtopics](#)^[56]. Niet alleen op je eigen operaties maar ook jou invloed op of de invloed van anderen op jou in de keten:

Bron: [Afbeelding van KPMG](#)^[57]

Bron: [DMA weging ESRS verwerkt tot afbeelding door KPMG](#)^[57]

De uitkomst van de DMA, de materiële onderwerpen, bepalen over welke onderwerpen de bedrijven gaan rapporteren. Deze onderwerpen en wat er precies gerapporteerd dient te worden staat vervolgens in de ESRS: de european sustainability reporting standards. Hieronder is een top-10 overzicht van materiële ESRS-topics (DMA-uitkomst) zoals zichtbaar bij beursgenoteerde CSRD-rapporteurs in de EU, gebaseerd op PwC's analyse van 250 gepubliceerde CSRD-sustainability statements (eerste golf). PwC telt per topic het % bedrijven dat minstens één materiële impact, risico of opportunity (IRO) rapporteert voor dat ESRS-topic.

Top 10 materiële* onderwerpen

1. E1 Klimaatverandering - 99%
2. S1 Eigen personeel (Own workforce) - 99%
3. G1 Zakelijk gedrag (Business conduct) - 89%
4. E5 Circulaire economie - 67%
5. S2 Werknemers in de waardeketen - 66%
6. S4 Consumenten en eindgebruikers - 58%
7. E4 Biodiversiteit & ecosystemen - 46%
8. E2 Vervuiling - 42%
9. E3 Water & mariene hulpbronnen - 36%
10. S3 Getroffen gemeenschappen (Affected communities) - 31%

De totale ESRS lijst en mogelijk DMA onderwerpen zijn niet beperkt. In de ESRS, pre-Omnibus waren er [drie categorieën ESRS](#)^[27]:

- a) overkoepelende standaarden
- b) thematische standaarden (milieu-, sociale en governance-standaarden); en
- c) sector-specifieke standaarden.*

De overkoepelende standaarden en de thematische standaarden zijn van toepassing op alle ondernemingen, ongeacht de sector of sectoren waarin de onderneming actief is.

De overkoepelende standaarden ESRS 1 Algemene vereisten en ESRS 2 Algemene toelichtingen zijn van toepassing op de duurzaamheid aangelegenheden die worden behandeld in de thematische standaarden en de sector-specifieke standaarden.

Als een onderwerp materieel is moet je als bedrijf minstens rapporteren volgens de minimale rapportage eisen, de MDR: minimal disclosure requirements. De MDR's leggen vast welke kerninformatie, zoals governance, strategie, beleid, acties, doelstellingen en KPI's, verplicht moet worden toegelicht zodra een ESRS-onderwerp als materieel is aangemerkt.

5. ANALYSE

De analyse van Taak 2.3 laat zien dat duurzaamheidsrapportage onder de CSRD inmiddels is gestart, maar zich tegelijkertijd in een fase van herijking bevindt door het Omnibus- en “stop-the-clock”-proces. Hoewel scope en detailniveau nog veranderen, is duidelijk dat duurzaamheidsrapportage structureel onderdeel blijft van Europese bedrijfsvoering. Dit vraagt om een flexibel en toekomstbestendig model dat niet afhankelijk is van specifieke datapoints, maar meebeweegt met regelgeving.

Een belangrijke bevinding is dat de vraag naar betrouwbare en verifieerbare ecosysteemdiensten niet beperkt blijft tot direct CSRD-plichtige bedrijven. Ook niet-plichtige ondernemingen ervaren via waardeketens, financiers en auditors toenemende rapportagedruk. Hierdoor blijft de behoefte aan rapportagegeschikte oplossingen bestaan, zelfs bij mogelijke scope-reductie.

De doelgroepanalyse toont een duidelijk spanningsveld tussen boeren en bedrijven. Boeren zijn gemotiveerd om te verduurzamen, maar ervaren onzekerheid over investeringen en verdienmodellen, terwijl bedrijven vooral sturen op meetbaarheid, transparantie en auditbaarheid. Dit onderstreept de noodzaak om agroforestry-ontwerpen, monitoring en governance in samenhang te ontwikkelen.

Daarnaast blijkt dat kwaliteit in compensatieprogramma's zowel projectkwaliteit (o.a. additionality, permanence en MRV) als claimkwaliteit omvat. Voor Rooted Impact betekent dit dat meetmethoden en monitoringskeuzes vanaf het begin moeten aansluiten bij de manier waarop bedrijven impact mogen en kunnen rapporteren, om greenwashingrisico's te beperken.

Hoewel de aandacht verschuift naar bredere ecosysteemdiensten zoals biodiversiteit, water en bodem, zijn CO₂-methodieken momenteel het meest volwassen. Een gefaseerde multi-waarde benadering is daarom het meest realistisch: starten met robuuste CO₂-metingen en deze stapsgewijs uitbreiden met aanvullende waarden.

In de reeds geplande volgende fase van Rooted Impact wordt deze analyse vertaald naar de praktijk door monitoringsopties, passende agroforestry-ontwerpen en de bevindingen uit het bedrijfsleven samen te brengen. Deze stap vormt de brug tussen analyse en toepassing en ondersteunt de verdere ontwikkeling en toetsing van een regionaal toepasbaar multi-waarde compensatiemodel.

Toelichtende noten

Deze sectie bevat aanvullende toelichtingen en afbakeningen die relevant zijn voor de interpretatie van dit rapport. De noten geven context bij gehanteerde aannames, scopekeuzes en beleidsmatige ontwikkelingen, maar vormen geen zelfstandige bronverwijzingen.

Pagina 6:

* De VSME-standaarden zijn een vrijwillig Europees rapportagekader voor niet-CSRD-plichtige bedrijven, ontwikkeld door EFRAG. Zij bieden een proportioneel en gestandaardiseerd alternatief voor ondernemingen die via de keten of financiers duurzaamheidsinformatie moeten aanleveren. Daarmee zijn de VSME-standaarden relevant voor de positionering van ecosysteemdiensten en compensatieprogramma's richting een brede groep bedrijven, ook buiten de formele CSRD-scope.

Pagina 11:

* Niet EU-bedrijven en ondernemingen met licentie of franchiseconstructies zijn in dit onderzoek buiten beschouwing gelaten.

Pagina 15:

* Wat hierin mogelijk is, is ook aan verandering en verscherping onderhevig om o.a. greenwashing te voorkomen.

** Wat hierin mogelijk is, is ook aan verandering en verscherping onderhevig als gevolg van wisselen beleid en uitvoering.

Pagina 27:

* In de Omnibus is er besloten de sector-specifieke standaarden te verwijderen. Bedrijven zijn nog steeds vrij om zelf standaarden toe te voegen in de DMA waar relevant en deze rapportages dienen te voldoen aan de minimale rapportage vereisten.

Bronnen en referenties

Deze sectie bevat een overzicht van de bronnen waarop dit rapport is gebaseerd, waaronder wet- en regelgeving, beleidsdocumenten, wetenschappelijke literatuur, websites en gesprekken. De bronnen zijn genummerd en opgenomen in de volgorde (endnotes) waarin zij in het rapport voor het eerst worden aangehaald.

Bronnen gebruikt in dit rapport (thematisch overzicht)

Beleids- en regelgeving (EU & nationaal)

- EU website (+sessies)
- Europese Commissie – Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD)
 - https://finance.ec.europa.eu/capital-markets-union-and-financial-markets/company-reporting-and-auditing/company-reporting/corporate-sustainability-reporting_en
 - https://finance.ec.europa.eu/capital-markets-union-and-financial-markets/company-reporting-and-auditing/company-reporting/corporate-sustainability-reporting_en#:~:text=Related%20links-.What%20the%20EU%20is%20doing%20and%20why
- Europese Commissie – European Green Deal
 - https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en
- Europees Parlement – EPRS briefing
 - [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2024\)76286_2](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2024)76286_2)
- Europese Commissie – EU Climate Strategy 2050
 - https://climate.ec.europa.eu/eu-action/climate-strategies-targets/2050-long-term-strategy_nl
- Rijksoverheid – CSRD / food chain non-paper
 - <https://business.gov.nl/sustainable-business/sustainable-business-operations/mandatory-csrd-what-does-it-mean-for-my-business-a-step-by-step-plan/>
 - <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2024/03/18/non-paper-food-chain>
- Europese Commissie – Omnibus I package
 - https://finance.ec.europa.eu/publications/omnibus-i-package-commission-simplifies-rules-sustainability-and-eu-investments-delivering-over-eu6_en
 - https://finance.ec.europa.eu/news/omnibus-package-2025-04-01_en
- Eur-Lex – wet- en regelgeving
 - <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52025PC0081>
 - <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/1119/oj/eng>

- <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/establishing-a-union-certification-framework-for-permanent-carbon-removals-carbon-farming-and-carbon-storage-in-products.html>
- Raad van de EU – stop-the-clock besluit
 - <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2025/04/14/simplification-council-gives-final-green-light-on-the-stop-the-clock-mechanism-to-boost-eu-competitiveness-and-provide-legal-certainty-to-businesses/>
- EU CSDDD
 - https://commission.europa.eu/business-economy-euro/doing-business-eu/sustainability-due-diligence-responsible-business/corporate-sustainability-due-diligence_en
 - <https://www.bedrijfsjuridiek.nl/2025/05/02/corporate-sustainability-due-diligence-directive-csddd/>
- EU Taxonomie
 - https://finance.ec.europa.eu/sustainable-finance/tools-and-standards/eu-taxonomy-sustainable-activities_en
 - https://finance.ec.europa.eu/regulation-and-supervision/financial-services-legislation/implementing-and-delegated-acts/taxonomy-regulation_en
 - https://finance.ec.europa.eu/publications/commission-cut-eu-taxonomy-red-tape-companies_en
- SER
 - <https://www.ser.nl/nl/thema/duurzaamheid/faq/aantal-nl-eu-ondernemingen>

Rapporten, studies en wetenschappelijke literatuur

- PwC – website en rapportages
- KPMG – website, rapporten en webinars
 - <https://kpmg.com/xx/en/our-insights/ifrg/2025/efrag-outreach-simplifying-esrs-reduce-reporting.html>
- EY – CSRD / Omnibus analyse
 - <https://www.ey.com/content/dam/ey-unified-site/ey-com/en-gl/technical/csrd-technical-resources/documents/ey-gl-omnibus-and-eu-taxonomy-07-2025.pdf>
- ECB – sustainability blog
 - <https://www.ecb.europa.eu/press/blog/date/2025/html/ecb.blog20250711~f5c6a0259f.en.html>
- IAASB – ISSA 5000
 - <https://www.iaasb.org/consultations-projects/issa-5000-adoption-and-implementation>
- Reuters – Omnibus & CSRD
 - <https://www.reuters.com/sustainability/whats-inside-eus-simplification-omnibus-sustainability-rules-2025-02-26/>

- <https://www.reuters.com/sustainability/climate-energy/eu-parliament-votes-freeze-sustainability-rules-2025-04-03/>
- Wetenschappelijke publicaties
 - <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0169534722001707>
 - <https://link.springer.com/article/10.1007/s11625-024-01504-7>
 - <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0959652620331206>
- Rabobank – food & agro
 - Rapporten Rabobank over food
 - <https://pub.rabobank.nl/Agrofoodvisie/index.html>

Websites en praktijkkaders (standaarden & methodologieën)

- GHG Protocol
 - <https://ghgprotocol.org/scope-3-technical-calculation-guidance>
- VCMi
 - <https://vcmintegrity.org/claims-code/>
- ICVCM
 - <https://icvcm.org/the-core-carbon-principles/>
- Science Based Targets initiative
 - <https://sciencebasedtargets.org/beyond-value-chain-mitigation>
- OECD
 - <https://www.oecd.org/climate-action/>
- WBCSD
 - <https://www.wbcsd.org/Programs/Climate-and-Energy/Climate/Value-Chain-Mitigation>
- WWF
 - <https://www.worldwildlife.org/publications/forest-carbon-insetting>
- Verra
 - <https://verra.org/programs/verified-carbon-standard/>
- Plan Vivo
 - <https://www.planvivo.org/>
- EFRAG
 - <https://www.efrag.org/en/projects/esrs>
 - <https://www.efrag.org/en/projects/esrs-implementation-guidance-documents>
 - <https://www.efrag.org/en/projects/voluntary-reporting-standard-for-smes-vsme/concluded>
- EU Carbon Removal Certification Framework
 - https://climate.ec.europa.eu/eu-action/sustainable-carbon-cycles/carbon-removal-certification-framework_en
- UN Sustainable Development Goals
- EU-Lex guidelines Carbon farming
- Overheid – CSRD instructies voor bedrijven
- WRI Aqueduct

- <https://www.wri.org/aqueduct>

Sector- en marktinput (sessies, gesprekken en webinars)

- Foodpolicy sessie (AI)
- Gesprek ASN Bank (10/2025) + website
- Gesprek Rabobank (12/2025) + website / Acorn
- Gesprekken met een bank over sustainable financing
- Sessie gedeputeerden Utrecht, Zuid-Holland en Noord-Holland met boeren (financiering & GLB)
- Agroforestynetwerk Utrecht – deelnemer
- Stichting Regeneratie – sessies (pilotlocatie)
- Position Green – webinars
- Louis Bolk Instituut – sessies over CO₂-credits en agroforestry
- WUR factsheets over agroforestry en CO₂-vastlegging
- WUR
- Lezing + online gesprek met Thrive (Naturalis) – biodiversiteitsmetingen
- Calls Waterschap Vallei en Veluwe (grondgebruik, water en compensatie)

Media en sectorobservaties

- Nieuwe Oogst – jaargangen 2024 en 2025
 - <https://www.nieuweoogst.nl/nieuws/2025/01/03/trendonderzoek-wijst-uit-meeste-boeren-content-met-financiele-positie>
- LTO
 - <https://www.lto.nl/steeds-meer-boeren-zien-kansen-in-agroforestry/>
- Lami
- Schuttelaar & Partners – website en webinars
- Duurzaamheidsclaims NL retail (AH, Jumbo, Lidl, Aldi)
- LinkedIn-influencers rondom CO₂ en compensatie
- Organisaties die CO₂-credits aanbieden
 - Anthesis
 - Agreena
 - Ocra
 - Trees for All
 - FairClimateFund
- Plan Vivo
- Gold Standard
- Verra

Genummerde referenties (endnotes)

1. <https://www.nieuweoogst.nl/nieuws/2025/01/03/trendonderzoek-wijst-uit-meeste-boeren-content-met-financiele-positie>
2. <https://www.lto.nl/steeds-meer-boeren-zien-kansen-in-agroforestry/>
3. <https://www.accountant.nl/nieuws/2025/9/helpt-van-nederlandse-bedrijven-gaat-voor-vrijwillige-duurzaamheidsrapportage/>
4. <https://www.rijkswaterstaat.nl/zakelijk/zakendoen-met-rijkswaterstaat/inkoopbeleid/duurzaam-inkopen/co2-prestatieladder>
5. <https://www.pianoo.nl/nl/handreiking-aanbesteden-co2-prestatieladder-40>
6. <https://pub.rabobank.nl/Agrofoodvisie/index.html>
7. https://finance.ec.europa.eu/capital-markets-union-and-financial-markets/company-reporting-and-auditing/company-reporting/corporate-sustainability-reporting_en
8. <https://www.ser.nl/nl/thema/duurzaamheid/faq/aantal-nl-eu-ondernemingen>
9. <https://www.cbs.nl/nl-nl/cijfers/detail/81588NED>
10. <https://financieel-management.nl/artikel/afm-publiceert-over-controle-op-csrd-plicht/>
11. <https://accountancyeurope.eu/publications/omnibus-explained-key-changes-to-csrd/>
12. <https://www.efrag.org/en/projects/voluntary-reporting-standard-for-smes-vsme/concluded>
13. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en
14. <https://business.gov.nl/sustainable-business/sustainable-business-operations/mandatory-csrd-what-does-it-mean-for-my-business-a-step-by-step-plan/>
15. <https://www.efrag.org/en/projects/esrs-implementation-guidance-documents>
16. https://finance.ec.europa.eu/publications/omnibus-i-package-commission-simplifies-rules-sustainability-and-eu-investments-delivering-over-eu6_en
17. <https://www.reuters.com/sustainability/climate-energy/eu-parliament-votes-freeze-sustainability-rules-2025-04-03/>
18. https://commission.europa.eu/business-economy-euro/doing-business-eu/sustainability-due-diligence-responsible-business/corporate-sustainability-due-diligence_en
19. <https://www.bedrijfsjuridiek.nl/2025/05/02/corporate-sustainability-due-diligence-directive-csddd/>
20. https://finance.ec.europa.eu/sustainable-finance/tools-and-standards/eu-taxonomy-sustainable-activities_en
21. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0169534722001707>
22. <https://link.springer.com/article/10.1007/s11625-024-01504-7>
23. <https://newclimate.org/resources/publications/navigating-regenerative-agriculture-in-corporate-climate-strategies>
24. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2024/03/18/non-paper-food-chain>
25. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0959652620331206>
26. <https://docs.google.com/spreadsheets/d/1oDVzKkUiTYLkR5LXqDK2JjTZwjQtzC3h/edit?usp=sharing&oid=112692608612215834613&rtpof=true&sd=true>
27. <https://xbrl.efrag.org/e-esrs/esrs-set1-2023.html>
28. <https://vcmintegrity.org/claims-code/>
29. <https://icvcm.org/the-core-carbon-principles/>
30. <https://ghgprotocol.org/scope-3-technical-calculation-guidance>
31. <https://sciencebasedtargets.org/beyond-value-chain-mitigation>
32. <https://www.oecd.org/climate-action/>
33. <https://www.wbcsd.org/Programs/Climate-and-Energy/Climate/Value-Chain-Mitigation>
34. <https://www.worldwildlife.org/publications/forest-carbon-insetting>

35. https://climate.ec.europa.eu/eu-action/sustainable-carbon-cycles/carbon-removal-certification-framework_en
36. https://climate.ec.europa.eu/eu-action/sustainable-carbon-cycles/carbon-farming_en
37. https://docs.google.com/spreadsheets/d/13qO1LHQfKmGGdY0HG3lY_KzvbzTfKarU/edit?usp=sharing&ouid=112692608612215834613&rtpof=true&sd=true
38. <https://verra.org/programs/verified-carbon-standard/>
39. <https://www.planvivo.org/>
40. <https://verra.org/programs/ccbs/>
41. <https://www.planvivo.org/pv-nature-documentation>
42. <https://www.efrag.org/en/projects/esrs>
43. https://docs.google.com/spreadsheets/d/1NMHL6sJdo_5d2Q0GZHb6sMAaS2lb9jax/edit?usp=sharing&ouid=112692608612215834613&rtpof=true&sd=true
44. <https://www.planvivo.org/projects/certify-a-project/pvclimate>
45. <https://globalgoals.goldstandard.org/102g-par-stakeholder-consultation-requirements/>
46. <https://acorn.rabobank.com/en/>
47. <https://www.rabobank.nl/nieuws/011321431/acorn-veilt-eerste-carbon-credits>
48. <https://www.planvivo.org/about-us/governance>
49. <https://globalgoals.goldstandard.org/000-8-gov-grievance-approval-procedure/>
50. <https://globalgoals.goldstandard.org/sdg-impact-tools/>
51. <https://www.efrag.org/sites/default/files/sites/webpublishing/SiteAssets/15%20Draft%20ESRS%20S3%20Affected%20communities%20November%202022.pdf>
52. https://www.ohchr.org/documents/publications/guidingprinciplesbusinesshr_en.pdf
53. https://www.oecd.org/en/publications/oecd-guidelines-for-multinational-enterprises-on-responsible-business-conduct_81f92357-en.html
54. <https://www.ilo.org/international-labour-standards/conventions-protocols-and-recommendations>
55. <https://www.pwc.com/gx/en/issues/esg/sustainability-csrd-first-reporters-study.html>
56. <https://docs.google.com/document/d/1XeaJ7xbr2sjhsXWPT5EuvuWJSnZ7AqVoTzna0kUXwk8/edit?usp=sharing>
57. <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmgsites/xx/pdf/ifrg/2024/isg-handbook-esrs-foundations.pdf.coredownload.pdf>
58. https://finance.ec.europa.eu/news/omnibus-package-2025-04-01_en
59. <https://kpmg.com/xx/en/our-insights/ifrg/2025/efrag-outreach-simplifying-esrs-reduce-reporting.html>
60. <https://www.efrag.org/en/news-and-calendar/news/efrag-delivers-work-plan-to-the-european-commission-in-response-to-esrs-simplification-mandate>
61. https://climate.ec.europa.eu/eu-action/climate-strategies-targets/2050-long-term-strategy_nl
62. [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2024\)762862](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2024)762862)
63. <https://www.wri.org/aqueduct>
64. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52025PC0081>
65. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2025/04/14/simplification-council-gives-final-green-light-on-the-stop-the-clock-mechanism-to-boost-eu-competitiveness-and-provide-legal-certainty-to-businesses/>
66. <https://www.reuters.com/sustainability/whats-inside-eus-simplification-omnibus-sustainability-rules-2025-02-26/>
67. <https://accountancyeurope.eu/publications/omnibus-explained-key-changes-to-csddd/>
68. <https://www.iaasb.org/consultations-projects/issa-5000-adoption-and-implementation>
69. https://finance.ec.europa.eu/regulation-and-supervision/financial-services-legislation/implementing-and-delegated-acts/taxonomy-regulation_en

70. https://finance.ec.europa.eu/publications/commission-cut-eu-taxonomy-red-tape-companies_en
71. <https://www.ey.com/content/dam/ey-unified-site/ey-com/en-gl/technical/csrd-technical-resources/documents/ey-gl-omnibus-and-eu-taxonomy-07-2025.pdf>
72. <https://www.unepfi.org/industries/banking/practical-approaches-to-applying-the-eu-taxonomy-to-bank-lending/>
73. <https://www.ecb.europa.eu/press/blog/date/2025/html/ecb.blog20250711~f5c6a0259f.en.html>
74. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/1119/oj/eng>
75. <https://www.efrag.org/en/sustainability-reporting/esrs-workstreams/digital-reporting-with-xbrl>

Bijlagen

De bijlagen bevatten aanvullende informatie ter ondersteuning en verdieping van dit rapport.

Bijlage 1: *Huidige agroforestry initiatieven met claims*

Bijlage 2: *Landbouw initiatieven compensatie variabelen*

Bijlage 3: *Overzicht initiatiefsoorten met kwaliteitseisen*

Bijlage 4: *ESRS topic and subtopics*

ROOTED IMPACT

Website: rootedimpact.nl

Linkedin: [rooted-impact-eu](https://www.linkedin.com/company/rooted-impact-eu)

Instagram: [rootedimpact_eu](https://www.instagram.com/rootedimpact_eu)

E-mail: info@rootedimpact.nl

Medegefinancierd door
de Europese Unie